

HEPREAN VERBIEN TAIVUTUSVARTALOT

Johanan Ben-Israel 5769 — יוחנן בן-ישראל ה'תשס"ט

Vuorilinnan Opintokeskus – <http://www.metzudah.com>
Copyright © Johanan Ben-Israel 2008

Päivitetty 16.11.2008

JOHDANTO

Hepreassa on seitsemän yleistä verbivartaloa, joista yksinkertaisinta (*pā^ʿál*) nimitetään yleensä vain *qal*-perusvartaloksi. Yleisiä vartaloita ovat *pā^ʿál*, *nif^ʿál*, *pi^ʿél*, *pu^ʿál*, *hitpa^ʿél*, *hif^ʿíl* ja *hof^ʿál*. Verbivartaloiden nimitykset on muodostettu mallina toimivan juuren *p-ʿ-l*, ל-ע-פ (פעל), indikatiivin perfektin yksikön kolmannen persoonan maskuliinin muodosta פָּעַל *pā^ʿál* 'teki', koska se on yksinkertaisin verbimuoto hepreassa. Sama juuri ja verbimuoto on mallina muissakin seemiläisissä kielissä. Vastaava *qal*-perusvartalo on arameassa פָּעַל – *p^eál* ja arabiassa فَعَلَ – *fa^ʿála*.

Muita vartaloita nimitetään johdannaisvartaloiksi, koska niissä on mukana juurikonsonanttien lisäksi jokin johtoaines, jos ei muuta niin ainakin vokaalien vaihtuminen. Kaikki verbivartalot taipuvat persoonissa samaan tapaan kuin *qal*-perusvartalo ja niistä voi muodostaa niin ikään infinitiivejä ja partisiippeja. Useimmilla juurilla on joko yksi tai muutama käytössä oleva verbivartalo, ja vain hyvin harvoilla kaikki seitsemän, näitä ovat esimerkiksi בקע (1177), גלה (1473), חלה (2341) ja ילד (3033). Näiden seitsemän yleisen vartalon lisäksi juurilla ידע (2907) ja פקר (6209) on vielä yksi harvinainenkin vartalo. Juurella קדש (6659) on kuusi vartaloa.

Yhden tulkinnan mukaan Raamatussa on yhteensä 30 erilaista verbivartaloa, joista useimmat koskevat vain yhtä tai kahta juurta. Yleiselläkin verbillä voi olla harvinainen johdannaisvartalo, esimerkiksi juurella חיה (2212) on harvinainen *hištaf^ʿál*-vartalo הִשְׁתַּחֲוֶה 'kumartaa', 'palvoa', joka on verbin ainoa vartalo (jos mukaan ei lueta *pi^ʿél*issä taipuvaa samannäköistä juurta 2211). Tämä verbi esiintyy Raamatun tekstissä 170 kertaa ja on siten Raamatun heprean keskeisimpiä sanoja.

Verbin numero viittaa aina teokseen Matti Liljeqvist: *Heprea–suomi, aramea–suomi. Vanhan testamentin sanakirja* (Aikamedia 2004), jota tämä esitys seuraa sanaston osalta. Katso kuitenkin kaikki lähteet lopusta.

Verbivartalot voidaan jakaa erilaisiin ryhmiin niin merkityksen kuin juureen liitetyn johtoaineksenkin mukaan. Tavallisesti yleisimmät vartalot jaetaan kolmeen ryhmään: perusvartalot, intensiivivartalot ja kausatiivivartalot. Lisäksi näiden kaikkien ryhmien verbit voivat olla merkitykseltään aktiivisia, passiivisia tai refleksiivisiä.

PERUSVARTALOT

Qal-perusvartalon toinen nimitys on *pā^ʿál*. Sen merkitys on yleensä 'olla jotakin' ja 'tulla joksikin'. *Qal*-perusvartalossa ei ole mitään johtoainesta, vaan se on muodostettu juurikonsonanteista sellaisenaan. *A*-perfektissä viimeisen tavun vokaali on *a*, mutta joillakin juurilla on myös harvinaiset *e*- ja *o*-perfektit, joiden taivutus ei monenkaan persoonan osalta poikkea *a*-perfektistä.

Verbin juuresta saadaan passiivinen liittämällä sen eteen *ni*-etuliite johdoksena, joka tosin näkyy vain niissä aikamuodoissa joissa ei ole etuliitteitä persoonataivutuksessa. Passiivisen perusvartalon nimitys on *nif^ʿál*. Joskus *nif^ʿál*in merkitys voi olla refleksiivinen, siis kohdistua

tekijään itseensä. Jotkut verbit, joilla ei ole *qal*-perusvartaloa, eivät ole *nif^ʿálissa* passiivisia.

Refleksiivinen merkitys perusvartalolle saadaan liittämällä juureen *ni_t*-etuliite, jolloin sen keskimäinen kirjain kahdentuu samaan tapaan kuin yleisillä intensiivivartaloilla (*pi^ʿél*, *pu^ʿál* ja *hi_tpa^ʿél*). Tämän hyvin harvinaisen johdostyyppin nimitys on *ni_tpa^ʿél* ja se rajoittuu Raamatussa vain kahteen juureen יסד (3077) ja כפר (3520); *ni_tpa^ʿél* voidaan myös tulkita *nif^ʿálin* ja *hi_tpa^ʿélin* yhdistelmäksi. Mišnassa, rabbiinisessa kirjallisuudessa ja nykyhepreassa *ni_tpa^ʿélia* käytetään paljon enemmän kuin Raamatussa.

INTENSIIVIVARTALOT

Intensiivivartaloilla ilmaistaan nimensä mukaisesti yleensä hyvin voimakasta intensiivistä tekemistä, mutta ei välttämättä silloin kun verbiltä puuttuu *qal*-perusvartalo. Yleisimmät intensiivivartalot ovat aktiivinen *pi^ʿél*, passiivinen *pu^ʿál* ja refleksiivinen *hi_tpa^ʿél*. Jälkimmäisellä on johdoksena *hi_t*-etuliite. Luonteenomaista intensiivivartaloille on juuren keskimäisen kirjaimen kahdentuminen (vaikka juuri פעל on mallina siitä huono esimerkki, että sen keskimäinen kirjain ע ei groniittina voi kahdentua, on se silti malleissa kirjoitettu kahtena ʿ). Raamatun hepreassa hyvin harvinaiset neljäkirjaimiset juuret tulkitaan verbeinä yleensä *pi^ʿéliksi* tai *pu^ʿáliksi*, esimerkiksi כרסם (3560): כְּרִסָּם – *kirsém* ja כרבֵּל (3536): כְּרִבֵּל – *kurbál*.

Edellisten lisäksi harvinaisia intensiivivartaloita on enemmänkin, esimerkiksi aktiivissa *pō^ʿél*, *pō^lél* ja *pilpél*; passiivissa *pō^ʿál*, *pō^lál*, *pu^ʿál* ja *polpál*; sekä refleksiivisenä *hi_tpō^ʿél*, *hi_tpō^lél* ja *hi_tpalpél*. Näillä juuren keskimäinen kirjain ei kahdennu tai se on kadonnut kokonaan, jolloin juuren viimeinen kirjain sekä sen lisäksi joillakin juuren ensimmäinen kirjain, kertautuvat. Vokaalikin pidentyy ennen kahdentumatonta keskimäistä radikaalia.

KAUSATIIVIVARTALOT

Kausatiivivartalot kuvaavat usein teettämistä toisella. Jos verbiltä puuttuu *qal*-perusvartalo, voi kausatiivivartalon merkitys olla intensiivinen. Yleisiä kausatiivivartaloita ovat aktiivinen *hi^ʿíl*, jonka johdoksena on *hi*-etuliite, ja passiivinen *ho^ʿál*, jonka johdoksena on *ho*-etuliite. Jälkimmäiseen yhdistetään usein myös passiivinen *hu^ʿál*, jonka johdoksena on *hu*-etuliite. Oppi- ja sanakirjoissa nämä kummatkin käsitellään yleensä *ho^ʿálin* yhteydessä, koska niillä ei ole merkityseroja. Refleksiivisiä kausatiivivartaloita ovat harvinaiset *ho_tpa^ʿél* ja *hu_tpá^ʿal*, joilla kummallakin on johdoksena *ho_t*- tai *hu_t*-etuliite; ne voidaan myös tulkita *ho^ʿálin* ja *hi_tpa^ʿélin* yhdistelmiksi.

VERBIVARTALOIDEN LUOKITTELU

Yleisimmät seitsemän verbivartaloa on numeroitu. Teoreettisena mallina on säännöllisesti taipuva juuri קטל, jolla Raamatussa on vain *qal*-perusvartalo קָטַל – *qā^ʿál* (6702) ja sen merkitys on 'surmata'. Näin juuren merkitys passiivissa on 'tulla surmatuksi' ja refleksiivisenä 'itsemurmata'. Verbin intensiivinen merkitys aktiivissa on 'murhata', passiivissa 'tulla murhatuksi' ja refleksiivisenä 'itsemurhata'. Kausatiivinen merkitys aktiivissa on 'murhauttaa', passiivissa 'tulla murhautetuksi' ja refleksiivisenä 'itsemurhauttaa'. Taulukossa on yleisten (numeroitujen) vartaloitten lisäksi myös joitakin harvinaisia vartaloita.

	• Aktiivinen merkitys	• Passiivinen merkitys	• Refleksiivinen merkitys
• <u>Perusvartalog</u>	1. <i>pāʿál</i> קָטַל (= <i>qal</i>) <i>qāṭál</i>	2. <i>nifʿál</i> נִקְטַל <i>niqṭál</i>	<i>niṭpaʿél</i> נִתְקַטַּל <i>niṭqattél</i>
• <u>Intensiivivartalog</u>	3. <i>piʿél</i> קָטַל <i>qiṭṭél</i>	4. <i>puʿál</i> קָטַל <i>quṭṭál</i>	5. <i>hitpaʿél</i> הִתְקַטַּל <i>hitqattél</i>
	<i>pōʿél</i> קִטַּל <i>qōṭél</i>	<i>pōʿál</i> קִטַּל <i>qōṭál</i>	<i>hitpōʿél</i> הִתְקִיטַּל <i>hitqōṭél</i>
	<i>pōlél</i> קִילַל <i>qōlél</i>	<i>pōlál</i> קִילַל <i>qōlál</i>	<i>hitpōlél</i> הִתְקִילַל <i>hitqōlél</i>
		<i>puʿlál</i> קָטַל <i>qūlál</i>	
	<i>pilpél</i> קָלַקַּל <i>qilqél</i>	<i>polpál</i> קָלַקַּל <i>qolqál</i>	<i>hitpalpél</i> הִתְקָלַקַּל <i>hitqalqél</i>
• <u>Kausatiivivartalog</u>	6. <i>hiʿíl</i> הִקְטִיל <i>hiqṭíl</i>	7. <i>hojʿál</i> הִקְטִיל <i>hoqṭál</i>	<i>hoṭpaʿél</i> הִתְקַטַּל <i>hoṭqattél</i>
		<i>hufʿál</i> הִקְטִיל <i>huqṭál</i>	<i>hutpáʿal</i> הִתְקַטַּל <i>hutqátal</i>
			<i>hutpaʿél</i> הִתְקַטַּל <i>hutqattél</i>

HARVINAISET JOHDANNAISVARTALOT

Hepreassa on paljon harvinaisia johdannaisvartaloita, jotka rajoittuvat varsin pieneen joukkoon juuria (vain noin 100 juuria). Kuitenkin monilla näistä juurista on sen lisäksi yleisiä vartaloita ja harvinainen vartalo voi esiintyä vain muutaman kerran Raamatun tekstissä. Esimerkiksi juuri נאל (1290) esiintyy harvinaisessa ʿafʿél-vartalossa vain kerran (joka sekin tavallisesti tulkitaan *hiʿílik*si), mutta sen lisäksi sillä on yleisiä vartaloita neljä. Raamatun hepreassa ʿafʿél-vartaloa ei tavata millään muulla juurella.

Joillakin verbeillä harvinainen vartalo on ainoa verbivartalo, jossa juuri esiintyy. Tällainen on esimerkiksi jo edellä mainittu חרה (2212), jonka *hištafʿál*-vartalo ei esiinny Raamatun hepreassa millään muulla juurella (tämän vartalon nimitys voi olla vokalisoinnista riippuen myös muodossa *hištafʿél*).

Vain yhteen juureen rajoittuneita vartaloita ovat נאל ʿafʿél (1290), חרה *hištafʿál* (2212), נעש *hitpōʿél* (1534), חשן *hutpáʿal* (1786), ידע *hoṭpaʿél* (6209), רען *paʿlál* (7180), ידע *pōʿál* (2907), כול *polpál* (3363), אמל *puʿlál* (520), חסף *puʿalʿál* (2505), חרה *tifʿál* (2602) ja רגל *tifʿél* (6973).

Seuraavilla harvinaisilla johdannaisvartaloilla on jokin johtoinen etuliite: ʿafʿél, *hištafʿál*, *hutpáʿal*, *hoṭpaʿél*, *hutpaʿél*, *niṭpaʿél*, *šafʿél*, *tifʿál* ja *tifʿél*.

Niillä verbeillä, joilla *qal*-vartalossa keskimmäinen juurikirjain on א, ר tai י, sekä niillä verbeillä, joilla *qal*-vartalossa toinen ja kolmas juurikirjain on sama, tavataan melko yleisesti *pōlél*, *pōlál*, *pīlpél* ja *hītpalpél* -johdannaisvartaloita.

Joitakin heprean harvinaisista vartaloista tunnetaan yleisemmin muista seemiläisistä kielistä, esimerkiksi arameasta. Hepreassa ne ovat ikään kuin jäänteinä kielen aiemmista kehitysmuodoista ja vanhoista lainasanoista, ja osoituksena tiiviistä kanssakäymisestä.

Raamatullisen aramean verbivartaloita ovat seuraavat: perusvartalot *p^eál* aktiivissa, *p^eíl* passiivissa sekä *hītp^eél*, *ītp^eél* ja *ītp^eál* refleksiivisinä; intensiivivartalot *pa^{cc}él* ja *pōlél* aktiivissa, *pu^{cc}ál* passiivissa sekä *hītpa^{cc}ál*, *hītpōlél* ja *ītpa^{cc}ál* refleksiivisinä; kausatiivivartalot *haf^éél*, *īaf^éél*, *šaf^éél* ja *saf^éél* aktiivissa sekä *hof^éál* ja *hīštaf^éál* passiivissa.

Raamatullinen aramea on hyvin 'heprealaista' ja antaa sellaisenaan kielestä hyvin vaillinaisen kuvan. Raamatun arameaksi kirjoitetut osat ovat Jeremia 10:11, Daniel 2:4–7:28, Esra 4:8–6:18 ja Esra 7:12–26.

Klassisessa arabiassa on 10 yleistä verbivartaloa (I – X), joista saadaan passiivinen vaihtamalla vain vartalon vokaalit, passiivi puuttuu ainoastaan IX-vartalolta. Perusvartalolla on aktiivissa kolme eri vokalisointia I *fa^lala*, *faⁱla* ja *fa^ula*, passiivissa vain I *fuⁱla*. Intensiivivartaloita ovat aktiivissa II *fa^{cc}ala* ja III *fā^lala*, passiivissa II *fu^{cc}ila* ja III *fū^lila*. Kausatiivivartalo on aktiivissa IV *īaf^lala* ja passiivissa IV *īuf^lila*. Refleksiivisiä vartaloita ovat V *tafa^{cc}ala*, VI *tafā^lala*, VII *īnfa^lala* ja VIII *īfta^lala*, passiivissa V *tufu^{cc}ila*, VI *tufū^lila*, VII *īunfu^lila* ja VIII *īuftu^lila*. Muita vartaloita ovat aktiivissa IX *īf^lalla*, X *īstaf^lala*, passiivissa X *īustuf^lila*. Lisäksi tunnetaan edellisistä vartaloista johdettuja muunnoksia *fa^llala* (I-vartalosta), *tafa^llala* (V-vartalosta), *īf^lanlala* (VII-vartalosta) ja *īf^lalalla* (IX-vartalosta) sekä joitakin yhdistelmävartaloita, jotka rajoittuvat vain muutamiin juuriin.

LISTA HARVINAISISTA JOHDANNAISVARTALOISTA

Seuraavassa listassa ovat kaikki yleisten vartaloitten lisäksi Raamatussa tavattavat harvinaiset heprean verbivartalot, siis kaikki muut paitsi *pā^{cc}ál*, *nīf^lál*, *pī^{cc}él*, *pu^{cc}ál*, *hītpa^{cc}él*, *hīf^líl*, *hof^éál* ja *huf^lál* (viimeinen vartalo tulkitaan usein samaksi kuin sitä edellinen, näin yleisiä vartaloita saada seitsemän).

- *īaf^éél* (*hīf^líl*) גאל 1290
- *hīštaf^éál* (*hīštaf^éél*) חוה 2212
- *hītpalpél* 1487 גלל, 2298 חיל, 3648 להה, 3877 מהה, 4601 מרר, 5930 ערר, 6754 קלל, 7887 שעע, 7888 שעע, 7961 שקק, 8223 תעע
- *hītpō^éél* 1534 נעש
- *hītpōlél* 1568 גרר, 4827 נדר, 5675 עלל, 7619 שחח
- *hutpá^lal* 1786 דשן
- *hofpa^{cc}él* 6209 פקר
- *hutpa^{cc}él* 2801 שמא, 3336 כבס (tulkitaan usein edellisen kanssa samaksi vartaloksi, vrt. *hof^éál* ja *huf^lál*)
- *nītpa^{cc}él* 3077 יסר, 3520 כפר
- *pa^lál* 7180 רען
- *p^eal^lál* 2434 חמר, 2435 חמר, 5226 סחר
- *pīlpél* 1487 גלל, 1999 זוע, 2744 טוא, 2779 טול, 3363 כול, 3564 כרר, 5048 נפל, 5196 סוג, 5204 סוך, 5277 סלל, 5510 עור, 5930 ערר, 6206 פצץ, 6281 פרר, 6570 צפף, 6754 קלל, 6888 קרר, 7332 שיח, 7457 שאן, 7888 שעע, 8223 תעע

- *pā́ál* 2907 ידע
- *pṓlál* 1487 גלל, 1568 גרר, 1882 הלל, 2298 חיל, 2362 חלל, 3365 כון, 5675 עלל, 7011 רום, 7019 רוע, 7206 רפף, 7547 רפף
- *pṓlél* 900 בוס, 909 בוש, 949 בין, 1181 בקק, 1260 בשם, 1854 הות, 1882 הלל, 2121 זרר, 2221 חול, 2298 חיל, 2362 חלל, 2576 חקק, 3365 כון, 3704 לייץ, 3901 מוג, 3964 מות, 4211 מלל, 4827 נדר, 4859 נוב, 4876 נוס, 4879 נוף, 5166 סבב, 5216 סור, 5251 סכך, 5481 עור, 5502 עוף, 5510 עור, 5675 עלל, 5676 עלל, 5766 ענן, 5930 ערר, 6206 פצץ, 6281 פרר, 6390 צוד, 6682 קום, 6721 קין, 6794 קסס, 6912 קשש, 7011 רום, 7020 רוץ, 7227 רצץ, 7260 רשש, 7533 שדר, 7547 שוב, 7567 שוט, 7596 שוק, 7666 שיר, 7805 שמם, 7873 שסה, 7985 שרש, 8242 תפף
- *pṓél* 3755 לשן, 5317 סער, 7907 שפט
- *pólál* 2472 חנן, 3843 מדר
- *polpál* 3363 כול
- *púlál* 520 אמל
- *púalál* 2505 חסף
- *šaf́él* 1049 בלל, 7712 להב
- *tif́ál* 2602 חרה
- *tif́él* 6973 רגל

KAIKKI JUURET JOILLA TAVATAAN HARVINAISIA VARTALOITA

Lista kaikista niistä juurista, joilla tavataan jokin harvinainen johdannaisvartalo. Numero järjestysluvun jälkeen tarkoittaa juuren numeroa Liljeqvistin sanakirjassa ja numero kulmasuluissa tarkoittaa verbin esiintymiskertoja Raamatun tekstissä. Juuren kaikki vartalot on mainittu, *huf́ál* on sisällytetty *hof́ál*liin. Suluissa on samannäköiset, mutta Liljeqvistin sanakirjassa eri juuriksi tulkitut verbit. Harvinaiset vartalot on merkitty punaisella.

HUOMAA! Listaan on korjattu Liljeqvistin sanakirjan virheet ja osaltaan se myös noudattaa eri lähteitä. Esimerkiksi 5. 1049 (*šaf́él*), 46. 4827 (*hitpṓlél*) ja 93. 7712 (*šaf́él*).

1.	520 <15>	אמל	<i>púlál</i>
2.	900 <12>	בוס	<i>pā́ál</i> , <i>pṓlél</i> , <i>hitpá́él</i> , <i>hof́ál</i>
3.	909 <109>	בוש	<i>pā́ál</i> , <i>pṓlél</i> , <i>hitpá́él</i> , <i>hif́íl</i>
4.	949 <171>	בין	<i>pā́ál</i> , <i>nif́ál</i> , <i>pṓlél</i> , <i>hitpá́él</i> , <i>hif́íl</i>
5.	1049 <43>	בלל	<i>pā́ál</i> , <i>hitpá́él</i> , <i>šaf́él</i> (שָׁבִילִי 7492 <1> subs.m.abs)
6.	1181 <9>	בקק	<i>pā́ál</i> , <i>nif́ál</i> , <i>pṓlél</i>
7.	1260 <1>	בשם	<i>pṓlél</i>
	(1289 <103>	גאל ^I	<i>pā́ál</i> , <i>nif́ál</i>)
8.	1290 <12>	גאל ^{II}	<i>nif́ál</i> , <i>pí́él</i> , <i>pú́ál</i> , <i>šaf́él</i> , <i>hitpá́él</i>
9.	1487 <16>	גלל	<i>pā́ál</i> , <i>nif́ál</i> , <i>pṓlál</i> , <i>hitpá́él</i> , <i>pilpél</i> , <i>hitpalpél</i>
10.	1534 <9>	געש	<i>pā́ál</i> , <i>pú́ál</i> , <i>hitpá́él</i> , <i>hitpṓ́él</i>
11.	1568 <5>	גרר	<i>pā́ál</i> , <i>pṓlál</i> , <i>hitpṓ́lél</i>
12.	1786 <11>	רשן	<i>pā́ál</i> , <i>pí́él</i> , <i>pú́ál</i> , <i>hutpá́́al</i>
13.	1854 <1>	הות	<i>pṓlél</i>

	(1880 <4>	^I הלל	<i>hiʕíl</i>)
	(1881 <146>	^{II} הלל	<i>pi^{cc}él, pu^{cc}ál, hiṭpa^{cc}él</i>)
14.	1882 <13>	^{III} הלל	<i>pā^{cc}ál, pōlél, pōlál, hiṭpa^{cc}él</i>
15.	1999 <3>	זוע	<i>pā^{cc}ál, pilpél</i>
16.	2121 <1>	זרר	<i>pōlél</i>
	(2211 <6>	^I חוה	<i>pi^{cc}él</i>)
17.	2212 <170>	^{II} חוה	<i>hištaf^{cc}ál</i> (tai <i>hištaf^{cc}él</i>)
18.	2221 <9>	חול	<i>pā^{cc}ál, pōlél, hiṭpa^{cc}él</i>
19.	2298 <45>	^I חיל	<i>pā^{cc}ál, pōlél, pōlál, hiṭpa^{cc}él, hiṭpalpél, hiʕíl, hoʕ^{cc}ál</i>
	(2299 <2>	^{II} חיל	<i>pā^{cc}ál</i>)
	(2361 <133>	^I חלל	<i>nif^{cc}ál, pi^{cc}él, pu^{cc}ál, hiʕíl, hoʕ^{cc}ál</i>)
20.	2362 <7>	^{II} חלל	<i>pā^{cc}ál, pi^{cc}él, pōlél, pu^{cc}ál, pōlál</i>
21.	2434 <5>	^I חמר	<i>pā^{cc}ál, pe^{cc}al^{cc}ál</i>
22.	2435 <1>	^{II} חמר	<i>pe^{cc}al^{cc}ál</i>
23.	2472 <78>	^I חנן	<i>pā^{cc}ál, nif^{cc}ál, pi^{cc}él, po^{cc}lál, hiṭpa^{cc}él, hoʕ^{cc}ál</i>
	(2473 <1>	^{II} חנן	<i>pā^{cc}ál</i>)
24.	2505 <1>	חסף	<i>pu^{cc}al^{cc}ál</i>
25.	2576 <19>	חקק	<i>pā^{cc}ál, pōlél, pu^{cc}ál, hoʕ^{cc}ál</i>
26.	2602 <93>	^I חרה	<i>pā^{cc}ál, nif^{cc}ál, hiṭpa^{cc}él, tiʕ^{cc}ál, hiʕíl</i>
	(2603 <1>	^{II} חרה	<i>pā^{cc}ál</i>)
27.	2744 <1>	טוא	<i>pilpél</i>
28.	2779 <13>	טול	<i>pilpél, hiʕíl, hoʕ^{cc}ál</i>
29.	2801 <163>	טמא	<i>pā^{cc}ál, nif^{cc}ál, pi^{cc}él, pu^{cc}ál, hiṭpa^{cc}él, huṭpa^{cc}él</i>
30.	2907 <940>	ידע	<i>pā^{cc}ál, nif^{cc}ál, pi^{cc}él, pō^{cc}ál, pu^{cc}ál, hiṭpa^{cc}él, hiʕíl, hoʕ^{cc}ál</i>
31.	3077 <42>	יסד	<i>pā^{cc}ál, nif^{cc}ál, niṭpa^{cc}él, pi^{cc}él, hiʕíl</i>
32.	3336 <48>	כבס	<i>pā^{cc}ál, pi^{cc}él, pu^{cc}ál, huṭpa^{cc}él</i>
33.	3363 <12>	כול	<i>pā^{cc}ál, pilpél, polpál, hiʕíl</i>
34.	3365 <217>	כון	<i>nif^{cc}ál, pōlél, pōlál, hiṭpa^{cc}él, hiʕíl, hoʕ^{cc}ál</i>
35.	3520 <101>	כפר	<i>pā^{cc}ál, niṭpa^{cc}él, pi^{cc}él, pu^{cc}ál, hiṭpa^{cc}él</i>
36.	3564 <2>	כרר	<i>pilpél</i>
	(3647 <1>	^I לרה	<i>pā^{cc}ál</i>)
37.	3648 <1>	^{II} לרה	<i>hiṭpalpél</i>
38.	3704 <10>	ליץ	<i>pā^{cc}ál, pōlél, hiṭpa^{cc}él, hiʕíl</i>
39.	3755 <2>	לשן	<i>pō^{cc}él</i>
40.	3843 <53>	מדר	<i>pā^{cc}ál, nif^{cc}ál, pi^{cc}él, po^{cc}lál, hiṭpa^{cc}él</i>
41.	3877 <9>	מהה	<i>hiṭpalpél</i>
42.	3901 <17>	מוג	<i>pā^{cc}ál, nif^{cc}ál, pōlél, hiṭpa^{cc}él</i>
43.	3964 <834>	מות	<i>pā^{cc}ál, pōlél, hiʕíl, hoʕ^{cc}ál</i>
44.	4211 <6>	^I מלל	<i>pā^{cc}ál, pōlél, hiṭpa^{cc}él</i>
	(4212 <2>	^{II} מלל	<i>pā^{cc}ál, nif^{cc}ál</i>)
45.	4601 <14>	מרר	<i>pā^{cc}ál, pi^{cc}él, hiṭpalpél, hiʕíl</i>

46.	4827 <27>	נדר	<i>pāʿál, pōlél, hitpōlél, hifʿíl, hojʿál</i>
47.	4859 <4>	נוב	<i>pāʿál, pōlél</i>
48.	4876 <157>	נוס	<i>pāʿál, pōlél, hifʿíl</i>
49.	4879 <35>	^I נוף	<i>pōlél, hifʿíl, hojʿál</i>
	(4880 <2>	^{II} נוף	<i>pāʿál, hifʿíl</i>)
50.	5048 <434>	נפל	<i>pāʿál, pilpél, hitpaʿʿél, hifʿíl</i>
51.	5166 <162>	סבב	<i>pāʿál, nijʿál, piʿʿél, pōlél, hifʿíl, hojʿál</i>
52.	5196 <25>	^I סוג	<i>nijʿál, pilpél, hifʿíl [=שוג]</i>
	(5197 <1>	^{II} סוג	<i>pāʿál</i>)
53.	5204 <2>	^I סוך	<i>pilpél</i>
	(5205 <12>	^{II} סוך	<i>pāʿál, hifʿíl, hojʿál</i>)
	(7346 <1>	^{III} סוך	<i>pāʿál [=שכך]</i>)
54.	5216 <300>	סור	<i>pāʿál, pōlél, hifʿíl, hojʿál</i>
55.	5226 <21>	סחר	<i>pāʿál, peʿalʿál</i>
56.	5251 <19>	סכך	<i>pāʿál, pōlél, hifʿíl</i>
57.	5277 <12>	סלל	<i>pāʿál, pilpél, hitpaʿʿél</i>
58.	5317 <7>	סער	<i>pāʿál, nijʿál, piʿʿél, pōʿél, puʿʿál</i>
59.	5481 <40>	עור	<i>piʿʿél, pōlél, hitpaʿʿél, hifʿíl</i>
60.	5502 <27>	עוף	<i>pāʿál, pōlél, hitpaʿʿél, hifʿíl</i>
	(5508 <5>	^I עור	<i>piʿʿél</i>)
	(5509 <1>	^{II} עור	<i>nijʿál</i>)
61.	5510 <80>	^{III} עור	<i>pāʿál, nijʿál, pōlél, pilpél, hitpaʿʿél, hifʿíl</i>
62.	5675 <19>	^I עלל	<i>pōlél, pōlál, hitpaʿʿél, hitpōlél</i>
63.	5676 <1>	^{II} עלל	<i>pōlél</i>
64.	5766 <10>	ענן	<i>piʿʿél, pōlél</i>
65.	5930 <4>	ערר	<i>pāʿál, pōlél, pilpél, hitpalpél</i>
66.	6206 <3>	פצץ	<i>pilpél, pōlél, hitpaʿʿél</i>
67.	6209 <303>	פקד	<i>pāʿál, nijʿál, piʿʿél, puʿʿál, hitpaʿʿél, hojpaʿʿél, hifʿíl, hojʿál</i>
	(6280 <48>	^I פרר	<i>hifʿíl, hojʿál</i>)
68.	6281 <4>	^{II} פרר	<i>pāʿál, pōlél, pilpél, hitpaʿʿél</i>
69.	6390 <17>	צוד	<i>pāʿál, pōlél</i>
70.	6570 <4>	צפף	<i>pilpél</i>
71.	6682 <629>	קום	<i>pāʿál, piʿʿél, pōlél, hitpaʿʿél, hifʿíl, hojʿál</i>
72.	6721 <8>	קין	<i>pōlél</i>
73.	6754 <79>	קלל	<i>pāʿál, nijʿál, piʿʿél, pilpél, puʿʿál, hitpalpél, hifʿíl</i>
74.	6794 <1>	קסס	<i>pōlél</i>
75.	6888 <4>	קרר	<i>pilpél, hifʿíl</i>
76.	6912 <8>	קשש	<i>pāʿál, pōlél, hitpaʿʿél</i>
77.	6973 <26>	רגל	<i>pāʿál, piʿʿél, tifʿél</i>
78.	7011 <166>	רום	<i>pāʿál, pōlél, pōlál, hitpaʿʿél, hifʿíl, hojʿál</i>
79.	7019 <44>	רוע	<i>pōlál, hitpaʿʿél, hifʿíl</i>

80.	7020 <80>	רוץ	<i>pāʿál, pōlél, hiʿíl</i>
81.	7180 <1>	רען	<i>paʿlál</i>
82.	7206 <1>	רפף	<i>pōlál</i>
83.	7227 <19>	רצץ	<i>pāʿál, niʿál, piʿél, pōlél, hitpaʿél, hiʿíl</i>
84.	7260 <2>	רשש	<i>pōlél, puʿál</i>
85.	7332 <20>	שיח	<i>pāʿál, pilpél</i>
86.	7457 <5>	שאן	<i>pilpél</i>
87.	7533 <43>	שרד	<i>pāʿál, niʿál, piʿél, pōlél, puʿál, hoʿál</i>
88.	7547 <1060>	שוב	<i>pāʿál, pōlél, pōlál, hiʿíl, hoʿál</i>
89.	7567 <13>	שוט ^I	<i>pāʿál, pōlél, hitpaʿél</i>
	(7568 <3>	שוט ^{II}	<i>pāʿál</i>)
90.	7596 <3>	שוק	<i>pōlél, hiʿíl</i>
91.	7619 <23>	שחח	<i>pāʿál, niʿál, hitpōlél, hiʿíl</i>
92.	7666 <86>	שיר	<i>pāʿál, pōlél, hoʿál</i>
93.	7712 <3>	להב	<i>šafʿél</i> (שִׁלְהֶבֶת) 7712 <2> šaf.akt.part.f.y.abs ja שִׁלְהֶבֶתִּיה 7713 <1> nimi)
94.	7805 <91>	שמם	<i>pāʿál, niʿál, pōlél, hitpaʿél, hiʿíl, hoʿál</i>
95.	7873 <12>	שסה	<i>pāʿál, pōlél</i>
96.	7887 <3>	שעע	<i>pāʿál, hiʿíl, hitpalpél</i>
97.	7888 <6>	שעע	<i>pilpél, hitpalpél</i>
98.	7907 <202>	שפט	<i>pāʿál, niʿál, pōʿél</i>
99.	7961 <4>	שקק	<i>pāʿál, hitpalpél</i>
100.	7985 <8>	שרש	<i>piʿél, pōlél, puʿál, hiʿíl</i>
101.	8223 <2>	תעע	<i>pilpél, hitpalpél</i>
102.	8242 <2>	תפף	<i>pāʿál, pōlél</i>

TÄRKEIMMÄT LÄHTEET

- Aejmelaeus, Anneli: TÄYTTÄ HEPREAA. JOHDATUS VANHAN TESTAMENTIN HEPREAAAN. Kirjapaja, Helsinki 2003. 3. täysin uudistettu painos.
- *BibleWorks*⁷. Software for Biblical Exegesis and Research. BibleWorks, LLC 2006.
- BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA. תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, Saksa 1997.
- Brown, Francis: THE BROWN-DRIVER-GRIGGS HEBREW AND ENGLISH LEXICON. Hendrickson, USA 2004. 8. painos. (Perustuu teokseen, William Gesenius: HANDWÖRTERBUCH ÜBER DAS ALTE TESTAMENT).
- Davidson, Benjamin: ANALYTICAL HEBREW AND CHALDEE LEXICON. Hendrickson, USA 1985.
- Delshad, Ester; Moisio, Rauha; Santala, Risto & Seppälä, Seppo (toim.): HEPREA-SUOMI SANAKIRJA. Suomen Karmel-yhdistys. Ari-paino, Saarijärvi 1981.
- Engel, Ivan: GRAMMATIK I GAMMALTESTAMENTLIG HEBREISKA. Almqvist&Wiksell, Nacka, Ruotsi 1987. 2. painos.
- Even-Shoshan, Abraham (toim.): A NEW CONCORDANCE OF THE BIBLE. קוֹנְקוֹרְדַנְצִיָה תְּרַשָּׁה לַתנ"ךְ. Thesaurus of the Language of the Bible. Hebrew and Aramaic. Roots, Words, Proper names, Phrases and Synonyms. המלון החדש, Israel 2000. 5. painos. (Hepreankielinen).
- Glatzer, Mordechai (toim.): COMPANION VOLUME. הארות. JERUSALEM CROWN. פְּתַר יְרוּשָׁלַיִם. The Bible of the Hebrew University of Jerusalem. Jerusalem, Israel 2002.
- Har-Zahav, Tzvi: HEPREAN KIELIOPPI. 6-osainen. Tel-Aviv, Israel 1956. (Hepreankielinen). (הר־זָהָב, צְבִי: דִּקְדוּק הַלְשׁוֹן הָעֵבְרִית. הוּצָאת מַחְבֵּרוֹת לַסְפָּרוֹת. תֵּל-אָבִיב יִשְׂרָאֵל 1956).
- ISO RAAMATUN TIETOSANAKIRJA (3 osaa). Raamatun Tietokirja, Tikkurila 1972.
- Jastrow, Marcus: THE DICTIONARY OF THE TARGUMIM, THE TALMUD BAVLI AND YERUSHALMI, AND THE MIDRASHIC LITERATURE חורב. ה – א, Jerusalem, Israel 1903.
- JERUSALEM CROWN. פְּתַר יְרוּשָׁלַיִם. The Bible of the Hebrew University of Jerusalem. Jerusalem, Israel 2000.
- Kautzsch, E. (toim.): GESENIUS' HEBREW GRAMMAR. Clarendon Press, Oxford, Englanti 1910. 2. laajennettu englannin kielinen painos.
- Klein, Ernst: A COMPREHENSIVE ETYMOLOGICAL DICTIONARY OF THE HEBREW LANGUAGE. Carta Jerusalem. The University of Haifa, Israel 1987.
- Liljeqvist, Matti: HEPREA-SUOMI, ARAMEA-SUOMI. VANHAN TESTAMENTIN SANAKIRJA. Aikamedia Oy, Saarijärvi 2004.
- Morag, Shelomo: STUDIES IN HEBREW. The Hebrew University Magnes Press, Jerusalem 2003. (Hepreankielinen).
- Newman, Yacov & Sivan Gavriel: JUDAISM A - Z. LEXICON OF TERMS AND CONCEPTS. Jerusalem, Israel 1980.
- Rosenthal, Franz: A GRAMMAR OF BIBLICAL ARAMAIC. Otto Harrassowitz, Wiesbaden, Saksa 1974. 4. painos.
- Shechter, Yoseph: A LEXICON OF THE TALMUD. אוֹצָר הַתְּלִמוֹד. Dvir, Lod, Israel 2001. (Hepreankielinen).
- Strong, James: THE NEW STRONG'S EXPANDED DICTIONARY OF BIBLE WORDS. Thomas Nelson, USA 2001.
- Tarmon, Asher & Uval, Ezri (suomeksi toim. Seppo & Paula Seppälä): HEPREAN VERBITAULUKOT. Uusi laajennettu laitos. Tamir, Jerusalem, Israel 1998. 4. painos.
- THE NEW STANDARD JEWISH ENCYCLOPEDIA. New revised edition. Massada Press, Jerusalem, Israel 1975.
- Young, Robert: YOUNG'S ANALYTICAL CONCORDANCE TO THE BIBLE. Hendrickson, Peabody, USA 2004.
- Lisäksi lukuisia internetsivustoja, joita en voi tässä yhteydessä yksityiskohtaisesti luetella, koska en ole käyttänyt niitä pääasiallisina lähteinä.